

UKLARHED OM EFFEKTEN AF UNIVERSELLE FORÆLDREFORLØB

I universelle forældreforløb, forsøger man gennem en tidlig indsats at støtte alle forældre, uanset deres risikostatus. Efter omfattende studier er der ingen tydelig evidens for, at sådanne universelle forløb har en positiv effekt, hverken på barnets udvikling eller på relationen mellem forældre og barn. Det viser en ny systematisk forskningsoversigt fra SFI.

"Resultaterne stritter lidt i hver sin retning, og det ser ikke specielt overbevisende ud. I fire ud af syv studier ser vi ingen effekt overhovedet, og i de tre øvrige studier er der kun få positive effekter. I et studie ser vi endda en enkelt negativ effekt."

Sådan lyder konklusionen fra forsker på SFI, Maiken Pontoppidan. Sammen med forskningskollegerne Sihua K. Klest og Joshua Patras fra Tromsø Universitet i Norge og Signe Boe Rayce fra SFI har hun lavet en omfattende gennemgang af forskningen i effekten af universelle forældreforløb, der bliver tilbudt til nybagte forældre med det formål at styrke barnets udvikling og forældre-barn-relationen.

Forældreforløb tilbydes som oftest af kommunerne og kommer i mange udgaver med forskellige indsatser og målgrupper. Nogle sætter ind allerede under graviditeten, andre først efter fødslen. Nogle består af gruppeforløb, andre af individuelle sessioner eller hjemmebesøg. Fælles for forløbene er, at de fokuserer på at styrke familierne ved at støtte forældrene i forhold til, hvordan de i en tid med store forandringer bedst kan sikre trivsel og udvikling hos et lille barn.

Forældreforløb tilbydes til forældre på tre forskellige måder. Nogle forældreforløb tilbydes til grupper af forældre, der fx bor i områder, som man ved er socialt belastede miljøer. Andre forældreforløb tilbydes specifikt til udvalgte familier, hvor man på forhånd vurderer, at forældrene har brug for støtte, eller hvor man er bekymret for, om forældrene magter forældreopgaven. Endelig er der de såkaldte universelle forældreforløb, der tilbydes bredt til alle forældre, uanset om de er i en risikogruppe, er særligt socialt udsatte eller ej.

Mens der i forskningen er vist positive effekter af særligt den målrettede indsats til forældre, som man vurderer har brug for støtte, så mangler der evidens og viden om effekten af de universelle forløb. Det er de forløb, som Maiken Pontoppidan og kolleger har set nærmere på ud fra en antagelse om, at de universelle forløb potentielt har nogle fordele frem for de to andre forløb. Ved at gå bredt ud med de universelle forløb kan medarbejdere i kommunerne nå ud til alle forældre med behov, uden at forældrene stigmatiseres som 'dem, der ikke kan'. Kommunerne har så at sige mulighed for at spotte problematisk udvikling hos barnet og bekymrende forældre-barn-relationer, inden det eskaleres til decideret mistro, og uden at forældrene er sat i bås. Hvis de vel at mærke vælger at deltage i de tilbudte forløb.

FÅ EFFEKTER I TRE STUDIER

Efter en omfattende databasesøgning og screening af næsten 18.000 artikler blev i alt syv studier med 14 tilknyttede artikler valgt ud til at indgå i undersøgelsen, hvor forskerne analyserede effekten af universelle forløb i forhold til barnets udvikling og forældre-barn-relationen.

"Ofte ser man i evalueringer på forældrenes kompetencer ud fra en antagelse om, at hvis man ser en ændring her – hvis forældrene fx føler sig mere kompetente og er mindre stressede – så vil det gavne familien og barnet. Men i vores review har vi udelukkende set på programmernes effekt i forhold til barnets udvikling og forældre-barn-relationen, for det er i sidste ende der, at effekten skal vise sig, hvis indsatsen skal give mening," forklarer Maiken Pontoppidan.

FAKTA

Forældreforløb er kommunale tilbud til forældre. Målet er, gennem forskellige aktiviteter, at støtte forældrene i forældrerollen for i sidste ende at understøtte barnets trivsel og relationen mellem forældre og barn.

De mest brugte forældreprogrammer i Danmark er fx beskrevet på socialstyrelsens hjemmeside her:

<http://socialstyrelsen.dk/tvaergaende-omrader/dokumenterede-metoder-born-og-unge/om-dokumenterede-metoder>

Dette News Brief har udgangspunkt i den videnskabelige artikel "Effects of universally offered parenting interventions for parents with infants: a systematic review", der netop er publiceret i det anerkendte *BMJ Open*. Undersøgelsen er finansieret af Trygfonden og Social- og Indenrigsministeriet, og baserer sig på en gennemgang af 14 artikler fra syv forskellige studier. Artiklen er en ud af fem, som indgår i ph.d.-afhandlingen "The Effects of Universally Offered Parenting Interventions for Parents with Infants". Se hele ph.d.-afhandlingen her: https://pure.sfi.dk/ws/files/609470/Afhandling_final_all_mpo.pdf.

DE VÆSENTLIGSTE RESULTATER

- Efter omfattende studier er der ikke tydelig evidens for en positiv effekt af universelle forældreforløb.
- Forældreforløbene, der tilbydes i de syv studier, er meget forskellige fx i forhold til, hvor mange sessioner familierne tilbydes, og hvem der udfører indsatsen.
- Der findes forholdsvis få effektmålinger på området, men der er flere danske randomiserede studier på vej.
- Kommunerne bør overveje den universelle tilgang nøje, hvis målet er at nå ud til de familier, som har stort behov for hjælp for at sikre barnets og familiens trivsel

De syv studier, som indgår i undersøgelsen, er meget forskellige. Nogle forløb er blevet tilbudt forældrene før fødslen, andre lige efter – og andre når barnet var nogle uger eller måneder gammel. Indsætterne varierede mellem hjemmebesøg, individuelle sessioner og gruppesessioner og var af forskellig længde. Effektanalysen af de syv studier viser, at der i tre studier findes enkelte positive resultater, men for hovedparten af de rapporterede effekter er der ingen forskel på grupperne og dermed ingen effekt af indsatsen.

I de tre studier, hvor der kunne spores positive effekter på enkelte mål i forhold til barnets udvikling og relationen mellem forældre og barn, var der positive resultater både lige efter, at forældreforløbet var slut, omkring et halvt år efter eller på længere sigt. Et enkelt finsk studie har lavet opfølgende undersøgelser både 10 og 15 år efter, at forældreprogrammet sluttede og fandt blandt andet positive effekter på indad- og udadreagerende adfærd. Men de tre studier fandt langt fra positive effekter på alle mål. Andre studier, der undersøgte lignende mål, fandt ikke nogen forbedringer overhovedet, hverken i forhold til barnets udvikling eller i forhold til forældre-barn-relationen.

Et enkelt amerikansk studie fandt oven i købet en negativ effekt i den forstand, at fædre i indsatsgruppen viste flere negative følelser overfor barnet end i fædre i kontrolgruppen. Overordnet set var der dog ingen forskel mellem grupperne for de fleste mål.

Resultaterne bliver bakket op af en anden undersøgelse fra Maiken Pontoppidans ph.d.-projekt, nemlig et randomiseret kontrolleret studie af det gruppebaserede tilbud 'De Utrolige År (DUÅ) – Baby' tilbudt til alle forældre i to danske kommuner. I alt 112 familier deltog med deres nyfødte børn, hvoraf 76 blev tilbudt det 8 sessioner lange program, og 36 modtog det sædvanlige kommunale tilbud. Umidledbart efter, at programmet var slut, fandt forskerne ingen forskel mellem de to grupper.

BEHOV FOR MÅLRETTET TILGANG

Det er ikke uden grund, at de danske kommuner har fokus på at støtte og kompetenceudvikle både kommende og nybagte forældre i deres rolle som far og mor. Forældre er suverænt de mest betydningsfulde i forhold til barnets udvikling, og især er det første år betydningsfuldt. Derfor tilbyder mange af de danske kommuner i dag forskellige universelle forældreprogrammer med kombination af kurser, gruppesamlinger og hjemmebesøg. Det er eksempelvis programmerne 'De Utrolige År – Baby' og 'Familieiværksætterne', en dansk udgave af den svenske Leksand-model.

Men ifølge Maiken Pontoppidan er der grund til, at kommunerne genovervejer deres universelle tilgang.

Det vil sige, at det sædvanlige tilbud, der fx består af sundhedsplejerskebesøg, ser ud til at være lige så godt som DUÅ-programmet. Overraskende nok fandt forskerne faktisk også tegn på, at de mødre, der fungerede dårligst ved starten af projektet, klarede sig dårligere end mødrene, der havde modtaget det sædvanlige tilbud. "Jeg tror, vi finder dette, fordi det er en blandet gruppe af mødre, siger Maiken Pontoppidan og fortsætter: "Hvis der kun sidder en enkelt mor, som synes, det er svært at være mor, så kan man godt forestille sig, at hun kommer til at føle sig endnu dårligere som mor, hvis hun er sammen med en gruppe af mødre med stort overskud, og som ikke synes, at det er svært."

OPLÆG TIL KOMMUNAL EFTERTANKE

Undersøgelsens resultater bør vække til eftertanke i kommunerne, mener Maiken Pontoppidan.

"I kommunerne er man stærkt optaget af at kunne tilbyde alle kommende og nybagte forældre ekstra indsats, og mange kommuner tilbyder derfor universelle programmer ud fra en tese om, at 'så når vi alle' – både dem, der har behov for hjælp, og dem, som faktisk sagtens kunne klare sig uden. Men skarpt trukket op kan man sige, at der er risiko for, at de universelle programmer i bedste fald er spild af penge og i værste fald er med til potentielt at øge uligheden fremadrettet, hvis de ressourcestærke profiterer af indsatsen, mens familierne med reelt behov ikke gør eller slet ikke deltager," siger Maiken Pontoppidan.

Ifølge Torben Tranæs, forskningsdirektør i SFI, rejser de nye undersøgelser en vigtig principiel diskussion, som rækker langt ud over børneområdet, fordi vi ofte bruger universelle løsninger på velfærdsområdet i Danmark. "Faren ved de universelle programmer er, at man gavner personer uden for målgruppen uden rigtig at gavne dem, som det hele blev sat i værk for at hjælpe," siger Tranæs.

For det første fordi der ved de universelle forløb er en risiko for, at de forældre, som har størst behov for hjælp, måske slet ikke deltager, fordi de i gruppen af ressourcestærke forældre føler sig utilstrækkelige. For det andet fordi man ved at lave et tilbud, der skal ramme bredt, risikerer, at det ikke opleves relevant for nogen af grupperne – hverken for de ressourcestærke eller familierne, som har behov for ekstra støtte.

Endelig påpeger Maiken Pontoppidan, at der også er grund til en kommunaløkonomisk overvejelse i forhold til effekten af de universelle forældreforløb.

"De universelle programmer er dyre, fordi de tilbydes alle. I stedet for at støtte den ressourcestærke del af forældrene, kunne kommunerne overveje at ændre tilgang og bruge pengene på de familier, hvor der er et reelt behov," siger Maiken Pontoppidan.

EN MERE MÅLRETTET TILGANG

Hun foreslår, at kommunerne nedtoner den universelle tilgang med tilbud til alle og i stedet fokuserer på de tilgange, hvor der i forskningen er konstateret en bedre effekt. Det vil sige en tilgang, hvor man enten tilbyder målrettede forløb til specifikke forældre, som man ved har brug for støtte, eller en tilgang, hvor forældreforløbene tilbydes alle forældre fx i et område med sociale udfordringer, der kan påvirke både barnets udvikling og relationen mellem forældre og barn negativt.

"Hvis man eksempelvis tilbyder et forældreprogram i et boligområde, der er præget af forskellige sociale udfordringer, så vil man selvfølgelig have nogle forældre, som ville klare sig fint, selv om de ikke fik tilbudt et forløb. Men endnu vigtigere får man fat på flere af de forældre, som har behov for hjælp, men på en ikke-stigmatiserende måde, fordi det tilbydes til alle i det område," siger Maiken Pontoppidan og tilføjer, at også sundhedsplejerskerne har en væsentlig rolle at spille i forhold til screening og den tidlige indsats.

"Sundhedsplejerskerne kommer allerede i hjemmene, og i disse år udvikles og afprøves der en række metoder, der vil opkvalificere sundhedsplejerskerne og give dem nogle værktøjer til en mere systematisk screening i forhold til at lokalisere de familier, hvor der er brug for ekstra støtte."

RELATERET FORSKNING

Artiklen "Effects of universally offered parenting interventions for parents with infants: a systematic review" er en ud af fem artikler, der indgår i Maiken Pontoppidans ph.d.-afhandling med titlen "The Effects of Universally Offered Parenting Interventions for Parents with Infants": <http://www.sfi.dk/publikationer/the-effects-of-universally-offered-parenting-interventions-for-parents-with-infants-12631/>. Maiken Pontoppidan og kolleger har desuden lavet et lignende review for de målrettede forløb, hvis fokus er på forældre, hvor der allerede er kendte risikofaktorer i forhold til deres mulighed for at løfte forældrerollen. Dette review publiceres efter planen i 2017.

I Danmark anvender mange kommuner universelle forældreforløb. Blandt de mest populære er 'De Utrolige År', også kaldet DUÅ, samt en dansk udgave af den svenske Leksand-model, nemlig forløbet 'Familieiværksætterne'. Effekten af begge indsatser er ved at blive undersøgt i randomiserede kontrollerede forsøg.

'Familieiværksætterne' bliver undersøgt af Aarhus Kommune i et partnerskab med en forskergruppe tilknyttet TrygFondens Børneforskningscenter, Aarhus Universitet og Aarhus Universitetshospital. Læs mere om forsøget: <http://econ.au.dk/research/researchcentres/trygfondens-centre-for-child-research/familieivaerksaetterne/>.

Som nævnt har Maiken Pontoppidan i sin ph.d.-afhandling undersøgt effekten af DUÅ-baby-programmet. Resultaterne er offentliggjort i december 2016 i tidsskriftet PLOS one: "The Incredible Years Parents and Babies Program: A Pilot Randomized Controlled Trial". Se hele artiklen her: <http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0167592>.

MERE VIDEN?

Kontakt:

Forsker, ph.d. Maiken Pontoppidan, mpo@sfi.dk, tlf.: 3369 7720

Kommunikationschef Ulla Haahr, uha@sfi.dk, tlf.: 2537 3651